

प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५

(मिति २०७७ साल कार्तिक मसान्तसम्म भएका संशोधनहरु समेत मिलाइएको)

प्रदेश सरकार

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

गण्डकी प्रदेश, पोखरा ।

प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५

प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति

२०७५।१२।२५

२०७५ सालको ऐन नं. २३

प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन

प्रस्तावना: प्रदेशभित्र लगानीमैत्री वातावरण सृजना गरी उपलब्ध मानवीय, वित्तीय, प्राकृतिक तथा भौतिक स्रोतको दिगो उपयोगबाट औद्योगिक विकास र उद्यमशीलतामा आधारित उत्पादनशील, प्रतिस्पर्धी र दिगो प्रादेशिक अर्थतन्त्र निर्माण गर्न तथा प्रादेशिक आर्थिक सम्बृद्धिका लागि कानुनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

गण्डकी प्रदेशको प्रदेश सभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद - १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम “प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५” रहेको छ ।
(२) यो ऐन गण्डकी प्रदेशभर तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,
 - (क) “उद्योग” भन्नाले दफा १५ बमोजिमको उद्योग सम्झनु पर्छ ।
 - (ख) “उद्योग दर्ता गर्ने निकाय” भन्नाले प्रदेशको उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय मातहतको उद्योग, वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय सम्झनु पर्छ र सो शब्दले उद्योग दर्ता गर्ने प्रयोजनको लागि प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको निकायलाई समेत जनाउँछ ।
 - (ग) “कार्यालय” भन्नाले यस ऐन बमोजिमको कामका लागि तोकेको कार्यालय सम्झनु पर्छ ।
 - (घ) “लघु उद्योग” भन्नाले दफा १५ को उपदफा (१) को खण्ड (क) बमोजिमको उद्योग सम्झनु पर्छ ।
 - (ङ) “घरेलु उद्योग” भन्नाले दफा १५ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिमको उद्योग सम्झनु पर्छ ।
 - (च) “साना उद्योग” भन्नाले दफा १५ को उपदफा (१) को खण्ड (ग) बमोजिमको उद्योग सम्झनु पर्छ ।
 - (छ) “मझौला उद्योग” भन्नाले दफा १५ को उपदफा (१) को खण्ड (घ) बमोजिमको उद्योग सम्झनु पर्छ ।
 - (ज) “ठूला उद्योग” भन्नाले दफा १५ को उपदफा (१) को खण्ड (ङ) बमोजिमको उद्योग सम्झनु पर्छ ।
 - (झ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
 - (ञ) “निर्यातमूलक उद्योग” भन्नाले आफ्नो उत्पादनको कम्तीमा साठी प्रतिशत निर्यात गर्ने उद्योग सम्झनु पर्छ ।

- (ट) “बौद्धिक सम्पत्ति” भन्नाले पेटेन्ट, डिजाइन, ट्रेडमार्क, सेवा मार्क, भौगोलिक सङ्केत चिन्ह, व्यापारिक गोपनीयता लगायत सोसँग सम्बन्धित अन्य बौद्धिक सम्पत्ति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले प्रचलित कानूनले प्रतिलिपि अधिकारको रूपमा परिभाषित गरेको विषयलाई समेत जनाउँछ ।
- (ठ) “प्रदेश” भन्नाले गण्डकी प्रदेश सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “मन्त्रालय” भन्नाले प्रदेश स्थित उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) “निर्देशनालय” भन्नाले उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय अन्तर्गत रहेको उद्योग, वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालय सम्झनु पर्छ ।
- (ण) “स्थिर पूँजी” भन्नाले दफा १६ बमोजिमको सम्पत्ति सम्झनु पर्छ ।
- (त) “प्रादेशिक उद्योग” भन्नाले यस ऐन बमोजिम प्रदेशभित्र दर्ता भएको उद्योग सम्झनु पर्छ । यस शब्दले सङ्घीय कानून अनुसार प्रदेशको क्षेत्राधिकारभित्र पर्न जाने अन्य उद्योगलाई समेत सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “प्रादेशिक प्राथमिकता प्राप्त उद्योग” भन्नाले दफा १७ बमोजिमको उद्योग सम्झनु पर्छ ।
- (द) “औद्योगिक प्रवर्धन समिति” भन्नाले दफा २३ बमोजिम गठन भएको समिति सम्झनु पर्छ ।
- (ध) “रुग्ण उद्योग” भन्नाले आफ्ना व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गरेको मितिदेखि न्यूनतम पाँच वर्ष सञ्चालनमा रही नियतवश वा व्यवस्थापकीय कमजोरीका कारणले नभई काबु बाहिरको परिस्थिति परी लगातार पछिल्ला तीन वर्षसम्म उद्योगको जडित क्षमताभन्दा तीस प्रतिशत वा सोभन्दा कम क्षमतामा सञ्चालन भई सो तीन वर्षको अवधिमा लगातार घाटामा सञ्चालनमा रहेको उद्योगलाई सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद – २

उद्योग दर्ता तथा नियमन सम्बन्धी व्यवस्था

३. उद्योग दर्ता गराउनु पर्ने: (१) कसैले यस ऐन बमोजिम दर्ता नगराई उद्योगको स्थापना वा सञ्चालन गर्न वा गराउन हुँदैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत नेपाल सरकारबाट प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका र हाल प्रादेशिक क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने उद्योग यस ऐन बमोजिम स्वतः दर्ता भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम स्थापना भई सञ्चालनमा रहेका उद्योगले यस ऐन लागु भएको मितिले नब्बे दिनभित्र प्रदेशको उद्योग दर्ता गर्ने निकायमा अभिलेखीकरण गरी अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ ।

(४) प्रदेश सरकारले सङ्घ वा स्थानीय तहमा विधिवत दर्ता भएका उद्योगहरूलाई दोहोरो दर्ता गर्नु नपर्ने प्रबन्ध मिलाउनेछ ।

यस दफाको प्रयोजनका लागि स्थानीय तह र सङ्घीय सरकारका निकायमा दर्ता भएका उद्योगहरूको विवरण माग गर्न बाधा पर्ने छैन ।

४. **उद्योग दर्ता गर्न निवेदन दिनु पर्ने:** (१) यस ऐन बमोजिम उद्योग दर्ता गर्न तोकिए बमोजिमको विवरण र कागजात सहित तोकिएको ढाँचामा उद्योग दर्ता गर्ने निकाय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
५. **उद्योग दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्ने:** (१) दफा ४ बमोजिम उद्योग दर्ताका लागि परेको निवेदन जाँचबुझ गर्दा आवश्यक विवरण तथा कागजात पूरा भएको र यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिमको प्रक्रिया पूरा भएको देखिएमा निवेदन परेको सात दिनभित्र उद्योग दर्ता गर्ने निकायले निवेदनमा माग भए बमोजिमको उद्योग दर्ता गरी तोकिए बमोजिमको ढाँचामा निवेदकलाई उद्योग दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन जाँचबुझ गर्दा थप विवरण वा कागजात मागनुपर्ने देखिएमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायले सम्बन्धित निवेदकलाई त्यस्तो थप विवरण वा कागजात पेश गर्न लगाउन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम उद्योग दर्ताको प्रमाणपत्र दिँदा अन्य कुराका अतिरिक्त देहायका विवरणहरू समेत त्यस्तो प्रमाणपत्रमा खुलाउनु पर्नेछ:-
- (क) उद्योग दर्ताको प्रमाणपत्र जारी भएको मिति,
 - (ख) उद्योगको उत्पादन क्षमता,
 - (ग) उद्योगले व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गर्नुपर्ने अवधि,
 - (घ) उद्योगको प्रकृति अनुसार तोकिए बमोजिमका शर्तहरू ।
- (४) उपदफा (१) बमोजिम दर्ता भएको उद्योगले उद्योग दर्ता गर्ने निकायले समय समयमा दिएको निर्देशन तथा दर्ता प्रमाणपत्रमा उल्लिखित शर्तहरूको पालना गर्नु पर्नेछ ।
- (५) यस ऐन बमोजिमको उद्योग स्थापना गर्दा सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिसका आधारमा गर्नु पर्नेछ ।
६. **वातावरणमा प्रतिकूल असरको निराकरण गर्नु पर्ने:** (१) उद्योग दर्ता गरेपछि उद्योग सञ्चालन गर्नुपूर्व वातावरण सम्बन्धी प्रचलित कानूनले निर्दिष्ट गरे बमोजिम वातावरणीय परीक्षणको कार्य पूरा गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उद्योग सञ्चालनका क्रममा वातावरणमा परेको वा पर्न सक्ने प्रतिकूल वातावरणीय असरको निराकरण गर्ने जिम्मेवारी सम्बन्धित उद्योगको हुनेछ । वातावरण परीक्षणबाट सो उद्योग वातावरण सम्बन्धी कानून तथा वातावरण मापदण्ड विपरीत देखिएमा वातावरण सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम त्यस्तो उद्योगलाई कारबाही गर्न सकिनेछ ।
७. **व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गरेको जानकारी दिनु पर्ने:** (१) मन्त्रालयले उद्योगको प्रकृति र लगानीको आकारका आधारमा उद्योग स्थापना भई व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गर्नका लागि लाग्ने अवधि सम्बन्धमा आवश्यक मापदण्ड तयार गरी जारी गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम मापदण्ड तयार भएका उद्योगका हकमा त्यस्तो उद्योगले मापदण्डमा तोकिएको अवधिभित्र उद्योगको व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गरी सोको लिखित जानकारी उद्योग दर्ता गर्ने निकायलाई गराउनु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमको मापदण्डमा समावेश नभएका उद्योगहरूको हकमा सम्बन्धित उद्योगसँग कार्ययोजना लिई कार्ययोजना र उद्योगको प्रकृति हेरी उद्योग दर्ता गर्ने निकायले त्यस्तो उद्योग दर्ता प्रमाणपत्रमा व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गर्नुपर्ने अवधि तोकी दिन सक्नेछ ।
- (४) यस दफा बमोजिम निर्धारित अवधिभित्र व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गर्न नसकेमा सम्बन्धित उद्योगले सोको आधार र कारण खुलाई म्याद थपका लागि उद्योग दर्ता गर्ने निकाय समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।

- (५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन उपर कारवाही गर्दा आधार र कारण औचित्यपूर्ण भएमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायले मनासिब म्याद थप गरिदिनु पर्नेछ ।
८. **विद्युतीय माध्यमको प्रयोग:** (१) उद्योगको दर्ता, प्रशासन, नियमन, निर्देशन तथा स्वीकृति सम्बन्धी निवेदन लगायत अन्य कागजातहरू विद्युतीय माध्यमबाट समेत आदान प्रदान गर्न सकिनेछ ।
- (२) विद्युतीय स्वरूपमा उद्योगले उद्योग दर्ता गर्ने निकाय वा कार्यालय समक्ष पेश गरेका सबै प्रकारका कागजात तथा उद्योग दर्ता गर्ने निकाय वा कार्यालयले उद्योगलाई पठाएका कागजातलाई सुरक्षित रूपमा विद्युतीय प्रणालीमा समेत राख्ने दायित्व उद्योग दर्ता गर्ने निकाय वा कार्यालयको हुनेछ ।
९. **अनुगमन गर्ने:** (१) उद्योग दर्ता गर्ने निकाय वा कार्यालयले उद्योगले पालना गर्नुपर्ने मापदण्ड तथा उद्योग दर्ता प्रमाणपत्रमा उल्लेखित शर्तको पालना गरे नगरेको सम्बन्धमा उद्योगको नियमित अनुगमन गर्नेछ ।
- (२) उद्योग दर्ता गर्ने निकाय वा कार्यालयले उपदफा (१) बमोजिमको अनुगमनको सिलसिलामा सम्बन्धित उद्योगबाट कुनै जानकारी वा विवरण माग गर्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम कुनै जानकारी वा विवरण माग गरेमा त्यस्तो जानकारी वा विवरण उपलब्ध गराउनु सम्बन्धित उद्योगको कर्तव्य हुनेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम प्राप्त भएको जानकारी वा विवरणबाट त्यस्तो उद्योग सञ्चालनमा कुनै किसिमको समस्या भएको देखिएमा सम्बन्धित उद्योगसँग परामर्श गरी उद्योग दर्ता गर्ने निकाय वा कार्यालयले त्यस्तो उद्योगलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
१०. **उद्योग स्थानान्तरणको जानकारी दिनु पर्ने:** (१) प्रदेशको कुनै एक ठाउँमा सञ्चालन गर्ने गरी दर्ता भएको उद्योग कुनै कारणले प्रदेशभित्र वा बाहिर स्थानान्तरण गर्नुपर्ने भएमा त्यस्ता उद्योगले सोको लिखित जानकारी उद्योग दर्ता गर्ने निकायलाई दिनु पर्नेछ ।
- तर वातावरण संरक्षण सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने उद्योगले भने त्यस्तो कानून अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्पन्न गरेपछि मात्र उद्योगको स्थानान्तरण गर्न सक्नेछन् ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको उद्योग स्थानान्तरण गर्ने सम्बन्धी जानकारी प्राप्त हुन आएमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायले सो अभिलेख गरी अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ ।
- (४) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दफा ३४ बमोजिमको उद्योग स्थानान्तरण गर्न पाइने छैन ।
११. **विवरण उपलब्ध गराउनु पर्ने:** (१) प्रत्येक उद्योगले व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार प्रारम्भ गरेपछि तोकिए बमोजिमको विवरण प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले छ महिनाभित्र उद्योग दर्ता गर्ने निकाय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको पेश गर्नु पर्ने विवरण तोकिए बमोजिम विद्युतीय माध्यमबाट समेत पेश गर्न सकिनेछ ।
१२. **उद्योग बन्द गरेमा जानकारी दिनु पर्ने:** यस ऐन बमोजिम दर्ता भएको उद्योग उद्योगीले कुनै कारणले बन्द गरेमा वा उद्योगको व्यवसायिक उत्पादन वा कारोबार स्थगन गरेमा त्यसरी बन्द वा स्थगन गरेको मितिले पन्ध्र दिनभित्र त्यसको जानकारी उद्योग दर्ता गर्ने निकायलाई दिनु पर्नेछ ।
१३. **उद्योगको दर्ता खारेजको जानकारी गराउनु पर्ने:** कुनै उद्योग लिक्विडेशन भएमा, दामासाहीमा परेमा वा दर्ता खारेज गर्नु पर्ने भएमा प्रचलित कानून बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी सम्बन्धित उद्योग वा लिक्विडेटरले सोको लिखित जानकारी उद्योग दर्ता गर्ने निकायलाई गराउनु पर्नेछ ।

१४. दर्ता नियमन प्रक्रिया निर्धारण गर्नु पर्ने: उद्योग दर्ता गर्ने निकायले सेवा प्रवाहमा एकरूपता तथा प्रक्रियागत पारदर्शिता कायम गर्न उद्योग दर्ता प्रक्रियामा लाग्ने समय, लागत, निर्णयमा संलग्न हुने तह तथा सेवाग्राहीले प्राप्त गर्ने सेवा सम्बन्धी मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद – ३

उद्योगको वर्गीकरण तथा स्थिर पूँजी सम्बन्धी व्यवस्था

१५. उद्योगको वर्गीकरण: (१) यस ऐनको प्रयोजनको लागि सङ्घीय कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी उद्योगहरूलाई देहाय बमोजिम वर्गीकरण गरिएको छ:-

(क) लघु उद्यम: देहायको अवस्था भएको उद्योगलाई लघु उद्यम मानिनेछ:-

- (१) घर जग्गा बाहेक बढीमा पाँचलाख रुपैयाँसम्मको स्थिर पूँजी भएको उद्योग ।
- (२) उद्यमी स्वयं उद्योगको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा संलग्न रहेको,
- (३) उद्यमी सहित बढीमा नौ जनासम्म कामदार रहेको,
- (४) वार्षिक कारोबार पचास लाख रुपैयाँ भन्दा कम रहेको, र
- (५) इन्जिन, उपकरण वा मेसिनको प्रयोग गरेको भएमा इन्जिन, उपकरण, वा मेसिनमा खपत हुने विद्युतीय ऊर्जा, इन्धन वा अन्य तेल इन्जिन क्षमता बीस किलोवाट वा सोभन्दा कम रहेको ।
तर यस उपखण्डमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि औद्योगिक व्यवसाय सम्बन्धी प्रचलित कानूनले तोके बमोजिम स्वीकृति लिनुपर्ने उद्योगलाई लघु उद्यम मानिने छैन ।

(ख) घरेलु उद्योग: देहायको अवस्था भएको उद्योगलाई घरेलु उद्योग मानिनेछ:-

- (१) परम्परागत सीप र प्रविधिमा आधारित,
- (२) श्रममूलक र खास सीप वा स्थानीय कच्चा पदार्थ एवं स्थानीय प्रविधि, कला तथा संस्कृतिमा आधारित,
- (३) इन्जिन, उपकरण वा मेसिनको प्रयोग गरेको भएमा बढीमा दश किलोवाटसम्मको क्षमताको विद्युतीय ऊर्जा प्रयोग गरेको र
- (४) औद्योगिक व्यवसाय सम्बन्धी प्रचलित कानूनले तोके बमोजिमका उद्योगहरू ।

(ग) साना उद्योग: लघु उद्यम र घरेलु उद्योग बाहेक दश करोड रुपैयाँसम्मको स्थिर पूँजी भएको उद्योग ।

(घ) मझौला उद्योग: दश करोड रुपैयाँभन्दा बढी पच्चीस करोड रुपैयाँसम्म स्थिर पूँजी भएको उद्योग ।

(ङ) ठूला उद्योग: पच्चीस करोड रुपैयाँभन्दा बढी स्थिर पूँजी भएको उद्योग ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सङ्घीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारको अनुमति लिनुपर्ने जुनसुकै प्रकारका उद्योगहरूको दर्ता, प्रशासन तथा नियमन लगायतका कार्य सङ्घीय कानून अनुसार नै हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) मा उल्लिखित उद्योगलाई त्यस्ता उद्योगबाट उत्पादन हुने वस्तु वा सेवाको प्रकृतिको आधारमा देहाय बमोजिम वर्गीकरण गरिनेछ:-

- (क) **ऊर्जामूलक उद्योग:** ऊर्जा उत्पादन गर्ने व्यवसायमा संलग्न अनुसूची-१ मा उल्लिखित उद्योगहरू ।
- (ख) **उत्पादनमूलक उद्योग:** कच्चा पदार्थ, सहायक कच्चा पदार्थ वा अर्ध प्रशोधित कच्चा पदार्थको प्रयोग वा प्रशोधन गरी मालवस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगहरू ।
- (ग) **कृषि तथा वन पैदावारमा आधारित उद्योग:** कृषि वा वन पैदावारमा आधारित कच्चा पदार्थबाट कुनै वस्तु उत्पादन गर्ने वा कृषि वा वन पैदावारसँग सम्बन्धित अनुसूची-२ मा उल्लिखित उद्योगहरू ।
- (घ) **खनिज उद्योग:** प्रचलित कानूनले तोके अनुसारको प्रादेशिक क्षेत्राधिकारभित्रका खनिज उत्खनन् वा प्रशोधन गरी कुनै धातु वा धातु बाहेकका खनिज पदार्थ उत्पादन गर्ने उद्योगहरू ।
- (ङ) **निर्माण उद्योग:** भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालन गर्ने अनुसूची-३ मा उल्लेख गरिएका उद्योगहरू ।
- (च) **पर्यटन उद्योग:** प्रचलित कानूनले तोके अनुसारको प्रादेशिक क्षेत्राधिकारभित्रका पर्यटन सेवासँग सम्बन्धित अनुसूची-४ मा उल्लिखित उद्योगहरू ।
- (छ) **सूचना, प्रसारण तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित उद्योग:** प्रचलित कानूनले तोके अनुसारको प्रादेशिक क्षेत्राधिकारभित्रका सूचना सङ्कलन, प्रशोधन र प्रसारणका लागि प्रविधि प्रयोग गरी सूचना, सञ्चार वा सूचना प्रविधिको सेवा उपलब्ध गराउने अनुसूची-५ मा उल्लिखित उद्योगहरू ।
- (ज) **सेवामूलक उद्योग:** प्रचलित कानूनले तोके अनुसारको प्रादेशिक क्षेत्राधिकारभित्रका सेवा उत्पादन वा प्रदान गर्ने अनुसूची-६ मा उल्लिखित उद्योगहरू ।

(४) उपदफा (१) मा उल्लेख भए बमोजिमको कुनै उद्योगले आफ्नो उद्देश्य परिवर्तन वा हेरफेर गर्न चाहेमा उद्योग दर्ता गर्ने निकाय समक्ष तोकिए बमोजिम निवेदन दिन सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायले त्यस्तो उद्योगको उद्देश्य परिवर्तन वा हेरफेरको स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम उद्योगको उद्देश्य परिवर्तन वा हेरफेर भएमा त्यस्तो उद्योग पूँजी, क्षमता वा उद्देश्य परिवर्तन वा हेरफेर भई कायम भए अनुसार उपदफा (१) बमोजिमको जुन वर्गमा पर्ने हो सोही वर्गमा वर्गीकृत भएको मानिनेछ ।

१६. **उद्योगको स्थिर पूँजी:** (१) यस ऐनको प्रयोजनको लागि उद्योगको स्थिर पूँजीको मूल्याङ्कन गर्दा देहायको सम्पत्तिलाई आधार मानी मूल्याङ्कन गरिनेछ:-

- (क) जमिन तथा जमिनमुनि (अण्डरग्राउण्ड), अन्तरिक्ष, जल वा जलमुनि निर्माण भएका भौतिक संरचना,
- (ख) जमिनमाथि निर्माण भएका भौतिक संरचना (जस्तै: ढल निकास, आन्तरिक सडक, खानेपानीका संरचना, पानी आपूर्ति गर्ने प्रणाली),
- (ग) उद्योगको कार्यालय, कारखाना, भवन वा गोदाम घर,
- (घ) कर्मचारी वा कामदारका लागि निर्माण भएको आवास भवन,
- (ङ) विद्युत आपूर्ति तथा सोसँग सम्बन्धित उपकरण र प्रणाली,
- (च) मेशिनरी, उपकरण, औजार तथा तिनका जगोडा पार्टपूजा,
- (छ) परिवहनका साधन,

- (ज) कार्यालयका पूँजीगत सामग्री तथा उपकरण,
- (झ) फिक्स्चर तथा फर्निचर,
- (ञ) सञ्चार सामग्री तथा सोसँग सम्बन्धित उपकरण र प्रणाली ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित सम्पत्तिका अतिरिक्त उद्योग स्थापना हुनुभन्दा अघि वा निर्माणको विभिन्न चरणमा भएको देहायका खर्चलाई पनि उद्योगको स्थिर पूँजीको रूपमा मूल्याङ्कन गरिनेछः

- (क) पूँजीकृत गरिने प्राविधिक तथा सुपरिवेक्षण खर्च,
- (ख) पूर्व लगानी तथा पूर्व सञ्चालन खर्च,
- (ग) पूँजीकृत हुने व्याज खर्च ।

१७. **प्राथमिकता प्राप्त उद्योगः** (१) यस ऐनको अनुसूची-७ मा उल्लिखित उद्योगहरूलाई प्राथमिकता प्राप्त उद्योग मानिनेछ ।

(२) प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी अनुसूची-७ मा आवश्यकतानुसार हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सङ्घीय औद्योगिक व्यवसाय ऐनमा उल्लेख भएको राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त उद्योग प्रदेशको पनि प्राथमिकता प्राप्त उद्योग हुनेछ ।

परिच्छेद-४

उद्योगलाई प्रदान गरिने सहूलियत सम्बन्धी व्यवस्था

१८. **राष्ट्रियकरण नगरिने:** यस ऐन बमोजिम दर्ता भएको कुनै पनि उद्योग राष्ट्रियकरण गरिने छैन ।

१९. **थप सुविधा तथा सहूलियतः** (१) उद्योगलाई प्रदान गरिने थप सुविधा तथा सहूलियत प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लिखित सुविधा तथा सहूलियतका अलावा यस ऐनको परिधिभित्र रही, सङ्घीय वा प्रादेशिक औद्योगिक क्षेत्र वा स्थानीय तह अन्तर्गतका औद्योगिक ग्राममा स्थापना हुने उद्योगलाई प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी थप सुविधा तथा सहूलियत उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

२०. **जग्गा सम्बन्धी व्यवस्था:** यस ऐन वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका उद्योगका लागि आवश्यक जग्गा सम्बन्धित उद्यमीले प्रचलित कानून बमोजिम आफैले खरिद गर्न वा लिजमा लिन सक्नेछ । उद्योग दर्ता गर्ने निकायले जग्गा खरिद गर्ने वा लिजमा उपलब्ध गराइदिने सम्बन्धमा आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्न सक्नेछ ।

२१. **औद्योगिक सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था:** प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका उद्योगको लागि प्रदेश सरकारले सुरक्षा उपलब्ध गराउनेछ ।

२२. **छुट, सुविधा वा सहूलियतको दुरुपयोग गर्न नहुने:** यस ऐन बमोजिम उद्योगले प्राप्त गर्ने छुट, सुविधा वा सहूलियत जुन प्रयोजनका लागि दिइएको हो सोही प्रयोजनका लागि मात्र प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ५

औद्योगिक प्रवर्धन समिति सम्बन्धी व्यवस्था

२३. **औद्योगिक प्रवर्धन समितिको गठनः** (१) उद्योगको स्थापना, लगानी अभिवृद्धि, प्रवर्धन, संरक्षण र विस्तार गरी औद्योगिकीकरणलाई तीव्रता दिने सम्बन्धमा आवश्यक नीतिगत निर्णय गर्न देहाय बमोजिमको एक औद्योगिक प्रवर्धन समिति रहने छः-

(क) उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्री	-अध्यक्ष
(ख) प्रमुख सचिव, गण्डकी प्रदेश	-सदस्य
(ग) सदस्य, नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश (उद्योग हेर्ने)	-सदस्य
(घ) सचिव, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय	-सदस्य
(ङ) सचिव, भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	-सदस्य
(च) सचिव, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	-सदस्य
(छ) प्रमुख, नेपाल राष्ट्र बैंकको प्रदेशस्तरको कार्यालय	-सदस्य
(ज) अध्यक्ष, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासङ्घ, गण्डकी प्रदेश	-सदस्य
(झ) अध्यक्ष, नेपाल उद्योग परिसङ्घ, गण्डकी प्रदेश	-सदस्य
(ञ) अध्यक्ष, नेपाल घरेलु तथा साना उद्योग महासङ्घ, गण्डकी प्रदेश	-सदस्य
(ट) अध्यक्ष, महिला उद्यमी महासङ्घ, गण्डकी प्रदेश	-सदस्य
(ठ) उद्योग क्षेत्रका विज्ञहरू मध्येबाट कम्तीमा एक जना महिला उद्यमी सहित गण्डकी प्रदेश सरकारबाट मनोनित दुई जना	-सदस्य
(ड) महाशाखा प्रमुख, औद्योगिक तथा पर्यटन प्रवर्धन महाशाखा, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश	-सचिव

(२) समितिले आवश्यक देखेमा विषयसँग सम्बन्धित विशेषज्ञ वा अन्य व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(३) समितिको सचिवालय उद्योग, वाणिज्य तथा उपभोक्ता हित संरक्षण निर्देशनालयमा रहनेछ ।

(४) समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(५) समितिले गरेका निर्णयहरू तथा सम्पादन गरेका कामहरूको विवरण सहितको अभिलेख सचिवालयले अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिमको कामहरूको विवरण मासिक रूपमा सचिवालयले समितिको अध्यक्ष समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

२४. **समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:** (१) यस ऐनमा उल्लिखित अन्य काम, कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:

- (क) औद्योगिकप्रवर्धन, लगानीको संरक्षण, अभिवृद्धि तथा औद्योगिकीकरण सम्बन्धी नीतिगत निर्णयका लागि प्रदेश सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,
- (ख) उद्योग सम्बन्धी कानूनको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा, अड्काउ वा द्विविधा उत्पन्न भएमा त्यसको समाधानको लागि समन्वय तथा सहजीकरण गर्ने,
- (ग) प्रदेशको समग्र औद्योगिकीकरण सम्बन्धी नीतिगत, कानुनी, संस्थागत र प्रक्रियागत संरचना एवं कार्य प्रणालीको नियमित समीक्षा गरी त्यसमा आवश्यक सुधार गर्न प्रदेश सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,
- (घ) औद्योगिक प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी नीतिगत निर्णयका लागि प्रदेश सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,
- (ङ) प्रादेशिक औद्योगिक विकास तथा उद्यमशिलता विकासको स्थितिको समग्र मूल्याङ्कन तथा समीक्षा गरी आवश्यक कदम चाल्न प्रदेश सरकार समक्ष सुझाव तथा सिफारिस गर्ने,
- (च) यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम उद्योगले पाउने सेवा, सुविधा तथा सहूलियत उद्योगहरूलाई दिलाउन कुनै कठिनाई आइपरेमा सोको निराकरण गर्न सहजीकरण र समन्वय गर्ने,

- (छ) उद्योगको स्तर र वर्गीकरण तथा प्रकृतिमा थपघट वा परिवर्तन गर्नुपर्ने भएमा प्रदेश सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,
- (ज) औद्योगिक लगानी अभिवृद्धि गर्न तथा प्रोत्साहन दिन आवश्यकता अनुसार अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण गर्ने सम्बन्धमा प्रदेश सरकार समक्ष सिफारिस तथा सुझाव पेश गर्ने,
- (ट) सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको प्रभावकारी, समन्वयात्मक र सामञ्जस्यपूर्ण सहकार्यमा प्रतिस्पर्धात्मक औद्योगिक वातावरण निर्माण गर्न आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्ने,
- (ठ) प्रदेशस्तरका औद्योगिक क्षेत्र तथा विशेष औद्योगिक करिडोर रहने क्षेत्र सिफारिस गर्ने,
- (ड) प्रदेशमा औद्योगिकरणको गतिलाई तीव्रता दिन लगानीमैत्री वातावरण निर्माण गर्न आवश्यक समन्वय गर्ने,
- (ढ) सहजीकरण, समीक्षा तथा समन्वय सम्बन्धी अन्य कार्यहरू गर्ने ।

(२) प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उद्योग व्यवसायमा प्रत्यक्ष असर पर्ने गरी कुनै नीति तर्जुमा गर्दा वा त्यसमा परिवर्तन गर्दा समितिसँग परामर्श लिनुपर्नेछ ।

२५. **समितिको सदस्यले निर्णय प्रक्रियामा भाग लिन नहुने:** (१) समितिको बैठकमा निर्णयको लागि पेश हुने कुनै कार्यसूचीको सम्बन्धमा समितिको कुनै सदस्यको निजी सरोकार वा स्वार्थ रहे त्यस्तो कार्यसूचीका सम्बन्धमा हुने निर्णय प्रक्रियामा निजले भाग लिन हुँदैन ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवस्था आई परेमा सम्बन्धित सदस्यले सदस्य-सचिव मार्फत समितिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) विपरीत हुने गरी निर्णय भएको देखिएमा त्यस्तो निर्णय स्वतः बदर हुनेछ ।

२६. **गोपनीयता कायम राख्नु पर्ने:** (१) समितिको कामको सिलसिलामा आफ्नो जानकारीमा आएको कुनै सूचना अनाधिकृत तवरले अन्य कुनै व्यक्तिलाई उपलब्ध गराउन वा कसैको लाभ, हित वा फाइदाको लागि प्रयोग गर्न वा गराउन हुँदैन ।

(२) उपदफा (१) विपरीत समितिको अध्यक्ष, सदस्य, सदस्य-सचिव, बैठकमा आमन्त्रित व्यक्ति वा कर्मचारीले कुनै काम गरेमा निजले पदीय आचरण पालना नगरेको मानिनेछ ।

परिच्छेद - ६

एकल बिन्दु सेवा केन्द्र सम्बन्धी व्यवस्था

२७. **एकल बिन्दु सेवा केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन:** (१) यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिम जिल्लास्थित घरेलु तथा साना उद्योग वा घरेलु तथा साना उद्योग विकास समितिले एकल बिन्दु सेवाको रूपमा काम गर्नेछन् ।

(२) एकल बिन्दु सेवा केन्द्रको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) यस ऐन अन्तर्गत उद्योगले पाउने छुट, सुविधा वा सहूलियत प्रदान गर्ने मन्त्रालयमा सिफारिस गरी पठाउने ।
- (ख) प्रचलित प्रादेशिक कानूनले प्रत्यायोजन गरेका कार्यहरू गर्ने,
- (ग) उद्योगलाई आवश्यक पर्ने विद्युत, पानी, दूरसञ्चारका साधन, जग्गा, सडक जस्ता पूर्वाधार सेवा उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा समयबद्ध व्यवस्था गर्न आवश्यक निर्णय गरी सोको कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (घ) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

जरिबाना र पुनरावेदन सम्बन्धी व्यवस्था

२८. **जरिबाना सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) कसैले यस ऐन बमोजिम उद्योग दर्ता गराई वा नगराई उद्योग स्थापना वा सञ्चालन गरे वा नगरेको सम्बन्धमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायले तोकिए बमोजिम अनुगमन, छानबिन वा निरीक्षण गर्दा यस ऐन बमोजिम उद्योग दर्ता नगराई उद्योग स्थापना वा सञ्चालन गरेको पाइएमा त्यस्तो उद्योग स्थापना वा सञ्चालन गर्ने व्यक्ति तथा सोसँग सम्बन्धित विवरण सहितको प्रतिवेदन तयार गरी कारबाहीका लागि निर्देशनालय मार्फत मन्त्रालयमा पठाउनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्रतिवेदन प्राप्त हुन आएमा मन्त्रालयले त्यस्तो व्यक्तिलाई यस ऐन बमोजिम उद्योग दर्ता गराई सञ्चालनमा ल्याउन र सोको प्रमाण पेश गर्न तीस दिनको समय दिन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको समयावधिभित्र उद्योग दर्ता नगर्ने व्यक्तिलाई मन्त्रालयले देहायको कारबाही गर्न सक्नेछ:-

(क) त्यस्तो व्यक्तिले स्थापना वा सञ्चालन गरेको उद्योग बन्द गर्न आदेश दिने,

(ख) उद्योगको स्तर यकिन गरी सोको आधारमा लघु उद्यम स्तरको भए दश हजारदेखि पच्चीस हजार रुपैयाँसम्म, घरेलु तथा साना उद्योगको स्तर भए पच्चीस हजार देखि एक लाख रुपैयाँसम्म, मझौला तथा ठूला उद्योगको स्तर भए एकलाख देखि तीनलाख रुपैयाँसम्म जरिबाना गर्ने ।

(४) दफा ११ बमोजिम तोकिएको विवरण तोकिएको अवधिभित्र उपलब्ध नगराएमा उद्योग दर्ता गर्ने निकायले प्रत्येक आर्थिक वर्षको लागि देहायका उद्योगलाई देहायको जरिबाना गर्न सक्नेछ:-

(क) लघु उद्यमलाई पाँचहजार रुपैयाँको दरले,

(ख) घरेलु उद्योगलाई दश हजार रुपैयाँको दरले,

(ग) साना उद्योगलाई बीस हजार रुपैयाँको दरले,

(घ) मझौला उद्योगलाई चालीस हजार रुपैयाँको दरले,

(ङ) ठूला उद्योगलाई पचहत्तर हजार रुपैयाँको दरले ।

(५) दफा २२ विपरीत कार्य गर्ने उद्योगलाई उद्योग दर्ता गर्ने निकायको सिफारिसमा मन्त्रालयले यस ऐन बमोजिमको छुट, सुविधा वा सहूलियत नदिने वा त्यस्तो छुट, सुविधा वा सहूलियत प्राप्त गरिसकेको भए प्राप्त गरेको छुट, सुविधा वा सहूलियतको रकम असुल गर्ने वा सो बराबरको रकम जरिबाना गर्ने वा दुवै सजाय गर्ने,

(६) दफा ५ को उपदफा (४) बमोजिम उद्योग दर्ता गर्ने निकायले समय-समयमा दिएको निर्देशन तथा उद्योग दर्ता प्रमाणपत्रमा उल्लिखित शर्तहरूको पालना नगरेमा देहायको उद्योगलाई मन्त्रालयले देहाय बमोजिमको जरिबाना गर्न सक्नेछ:-

(क) लघु उद्यमको हकमा पच्चीस हजार देखि एक लाख रुपैयाँसम्म,

(ख) घरेलु तथा साना उद्योगको हकमा दुई लाख देखि पाँच लाख रुपैयाँसम्म,

(ग) मझौला उद्योगको हकमा पाँच लाख देखि दश लाख रुपैयाँसम्म वा

(घ) ठूला उद्योगको हकमा पन्ध्र लाख देखि तीस लाख रुपैयाँसम्म ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम जरिबाना गर्दा समेत दफा ५ को उपदफा (४) बमोजिम उद्योग दर्ता गर्ने निकायले समय-समयमा दिएको निर्देशन तथा उद्योग दर्ता प्रमाणपत्रमा उल्लिखित

शर्तहरूको पालना नगरेमा त्यस्तो उद्योगलाई निश्चित अवधिका लागि उद्योग सञ्चालन बन्द गराउन आदेश दिने वा त्यस्तो उद्योगको दर्ता वा अनुमति खारेज गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(८) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावलीको अन्य कुनै प्रावधान उल्लंघन गरेमा लघु उद्यम भए पन्ध्र हजार रुपैयाँ सम्म घरेलु तथा साना उद्योग भए पन्ध्र हजार देखि तीस हजार रुपैयाँसम्म, मझौला उद्योग भए तीस हजारदेखि पचास हजार रुपैयाँसम्म र ठूला उद्योग भए पचास हजार देखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्ने ।

(९) यस दफा बमोजिम सजाय गर्नुभन्दा अघि सजाय गर्ने अधिकार प्राप्त अधिकारीले सम्बन्धित उद्योग वा व्यक्तिलाई आफ्नो सफाई तथा सबुद पेश गर्न पन्ध्र दिनको समय दिनु पर्नेछ ।

२९. **पुनरावेदन सम्बन्धी व्यवस्था:** दफा २८ बमोजिमको सजायको आदेश उपर चित्त नबुझेमा सजायको जानकारी पाएको मितिले पैंतीस दिनभित्र त्यस्तो उद्योग वा व्यक्तिले सम्बन्धित उच्च अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद -८

विविध

३०. **करार गरी उत्पादन गर्न सक्ने:** (१) प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको कुनै उद्योग वा कम्पनी वा फर्म वा प्रतिष्ठानले आपसमा करार (कन्ट्र्याक्ट) वा उपकरार (सब-कन्ट्र्याक्ट) गरी वस्तु वा सेवाको उत्पादन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै निर्यातमूलक उद्योग वा निर्यात प्रवर्धन गृहको लागि तोकिए बमोजिमको मापदण्ड पूरा गरी करार (कन्ट्र्याक्ट म्यानुफ्याक्चरिङ्ग) वा उपकरार (सब-कन्ट्र्याक्ट म्यानुफ्याक्चरिङ्ग) का आधारमा निश्चित परिमाणमा वस्तु वा सेवाको उत्पादन गरिदिनेमा त्यस्तो उद्योग वा कम्पनी वा फर्म वा प्रतिष्ठानलाई तोकिए बमोजिमको छुट, सुविधा र सहूलियत उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

३१. **व्यवसायिक सामाजिक जिम्मेवारी:** मझौला वा ठूला उद्योगले वार्षिक कुल मुनाफाको कम्तीमा एक प्रतिशत रकम व्यवसायिक सामाजिक जिम्मेवारी बहन गर्ने प्रयोजनार्थ प्रत्येक आर्थिक वर्षका लागि छुट्याउन सक्नेछ । सो बमोजिम छुट्याइएको रकम वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम बनाई तोकिए बमोजिमका क्षेत्रमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।

३२. **औद्योगिक करिडोर, औद्योगिक ग्राम तथा औद्योगिक क्लष्टर घोषणा गर्न सक्ने:** औद्योगिक विकासको लागि पर्याप्त सम्भावना र अवसर उपलब्ध रहेको प्रदेशको कुनै भाग वा स्थानलाई तोकिए बमोजिमका मापदण्डको अधीनमा रही प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी प्रादेशिक औद्योगिक करिडोर, प्रादेशिक औद्योगिक ग्राम तथा प्रादेशिक औद्योगिक क्लष्टर घोषणा गरी तोकिए बमोजिमको सेवा, सुविधा तथा सहूलियत उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

३३. **आवासीय वा अन्य भवन बनाउन वा बस्ती बसाउन नसकिने:** (१) यो ऐन प्रारम्भ भएपछि स्थापना हुने प्रादेशिक औद्योगिक क्षेत्र, प्रादेशिक औद्योगिक कोरिडोर, प्रादेशिक औद्योगिक ग्राम तथा प्रादेशिक औद्योगिक क्लष्टर प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको क्षेत्र र दूरीभित्र कुनै पनि किसिमको आवासीय वा अन्य भवन बनाउन वा बस्ती बसाउन सकिने छैन । त्यसैगरी प्रचलित कानूनले आवास क्षेत्र एवं विशेष प्रयोजनको लागि भनी तोकिएको क्षेत्रमा उद्योग स्थापना गर्न पाइने छैन ।

(२) स्थानीय तहले भू-उपयोग योजनाको आधारमा आफ्नो कुनै क्षेत्रलाई औद्योगिक क्षेत्र भनी भू-वर्गीकरण गरेमा सोही क्षेत्रमा मात्र यो ऐन अन्तर्गतका उद्योग स्थापना गर्न सकिनेछ ।

तर सेवा उद्योग वा प्राविधिक दृष्टिकोणले अलग राख्नु पर्ने खास प्रकृतिका उद्योगको हकमा स्थानीय तहले तोकेका अन्य क्षेत्रमा उद्योग स्थापना गर्न बाधा पुग्ने छैन ।

(३) उपदफा (२) मा जनुसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि नेपाल सरकारबाट स्वीकृत बस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डको प्रतिकूल हुने वा खानी तथा भू-गर्भ विभागले भू-जोखिमका आधारमा निषेध गरेको क्षेत्रमा उद्योग स्थापना गर्न सकिने छैन ।

३४. **रुग्ण उद्योग सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) तोकिए बमोजिमको मापदण्डका आधारमा तोकिए बमोजिमको कार्यविधि अपनाई प्रदेश सरकारले रुग्ण उद्योगको रूपमा पहिचान गरी उद्योगको पुनरुत्थान, पुनर्निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।

तर, नेपाल सरकारले निजीकरण अवधारणा बमोजिम निजी क्षेत्रलाई विक्री गरेका उद्योगहरूको हकमा यो व्यवस्था लागु हुनेछैन ।

३५. **अधिकार प्रत्यायोजन:** (१) सङ्घीय औद्योगिक व्यवसाय सम्बन्धी ऐन वा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम स्थानीय तहको मातहत रहने गरि घोषणा भएको औद्योगिक ग्राम भित्र स्थापना हुने उद्योगको दर्ता, नवीकरण तथा नियमन सम्बन्धी अधिकार प्रादेशिक राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी सम्बन्धित स्थानीय तहलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(२) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम प्रदेश सरकारलाई प्राप्त भएको अधिकारमध्ये कुनै वा सबै अधिकारहरू प्रदेश सरकारले आवश्यकता अनुसार स्थानीय तहका उद्योगसँग सम्बन्धित कार्यालय वा प्रदेश सरकारका मातहतका कार्यालयलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(३) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली बमोजिम सम्बन्धित निर्देशनालयलाई प्राप्त भएको अधिकारमध्ये सबै वा कुनै अधिकार आवश्यकता अनुसार कुनै कार्यालय वा नेपाल सरकारको राजपत्राङ्कितस्तरको कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

३६. **बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार:** यस ऐनको कार्यान्वयन गर्दा कुनै बाधा अड्काउ परेमा प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउन सक्नेछ ।

३७. **अनुसूचीमा हेरफेर वा थपघट गर्न सक्ने:** प्रदेश सरकारले प्रदेश राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी अनुसूचीमा आवश्यकता अनुसार हेरफेर, थपघट वा परिमार्जन गर्न सक्नेछ ।

३८. **यसै ऐन बमोजिम हुने:** यस ऐनमा उल्लेख भएका कुरामा यसै ऐन बमोजिम र यस ऐनले नसमेटेका विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

३९. **नियम बनाउने अधिकार:** यस ऐनलाई कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।

४०. **निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्ने:** मन्त्रालयले उद्योगको दर्ता, नियमन सम्बन्धी काम कारवाहीलाई सरल बनाउन आवश्यकता अनुसार निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची-१

(दफा १५ को उपदफा (३) को खण्ड (क) सँग सम्बन्धित)

ऊर्जामूलक उद्योग

- (१) जलस्रोत, वायु, सौर्यशक्ति, ग्याँस, वायोमास, फोहोर र गोबर ग्याँसबाट ऊर्जा उत्पादन गर्ने उद्योग, त्यस्तो ऊर्जा उत्पादन गर्न प्रयोग गरिने मेसिन/उपकरण निर्माण गर्ने उद्योग,
- (२) प्रादेशिक विद्युत वितरण प्रणाली,
- (३) यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योगहरू ।

आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

अनुसूची-२

(दफा १५ को उपदफा (३) को खण्ड (ग) सँग सम्बन्धित)

कृषि तथा वन पैदावारमा आधारित उद्योग

- (१) फलफूल खेती वा फलफूल प्रशोधन,
- (२) खाद्यवस्तु प्रशोधन,
- (३) पशुजन्य तथा पन्छीजन्य, पशुपालन, पन्छीपालन (अष्ट्रिच समेत), पशुपन्छी प्रजनन र मासु उत्पादन तथा प्रशोधन,
- (४) दुध तथा दुग्धजन्य उद्योग,
- (५) मत्स्यपालन, माछा भुरा उत्पादन, प्रशोधन एवं प्याकेजिङ्ग,
- (६) रेशम खेती तथा रेशम प्रशोधन,
- (७) चिया बगान, चिया प्रशोधन,
- (८) कफी खेती, कफी प्रशोधन,
- (९) जडिबुटी खेती, जडिबुटी प्रशोधन,
- (१०) तरकारी बीउ बिजन उत्पादन,
- (११) तरकारी खेती, तरकारी प्रशोधन,
- (१२) हरित गृह स्थापना र सञ्चालन,
- (१३) मौरीपालन (मौरी प्रजनन, मह उत्पादन र प्रशोधन),
- (१४) पुष्प खेती, पुष्प प्रशोधन (माला बनाउने, सजावट गर्ने, गुच्छा बनाउने र बीउ बिजन उत्पादन समेत),
- (१५) नर्सरी व्यवसाय,
- (१६) रवर खेती, रवरको प्रारम्भिक प्रशोधन र सञ्चालन,
- (१७) शीत भण्डार, कृषि बजार
- (१८) नगदेबालीको व्यवसायिक खेती तथा प्रशोधन (जस्तै: ऊखु, कपास, सनपाट, सजिवन, स्वीट सरघम, स्टेभिया रेवौडिएन, सुर्ती, जुट, अलैंची, अदुवा, केशर, तेलहन र यस्तै मसलाबाली, दलहन आदि),
- (१९) वेत, बाँस खेती र वेत बाँसजन्य उत्पादनहरू,
- (२०) वनस्पति उद्यान स्थापना र व्यवस्थापन,
- (२१) वनस्पति प्रजनन व्यवसाय (टिस्सु कल्चर समेत),
- (२२) बीउबिजन प्रशोधन,
- (२३) गैर काष्ठजन्य वन पैदावारमा आधारित उद्योग,
- (२४) जैविक प्रविधि सम्बन्धी उद्योग,
- (२५) फर्निचर उद्योग,
- (२६) निजी कृषि वन उद्योग,
- (२७) यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योगहरू ।

अनुसूची-३
(दफा १५ को उपदफा (३) को खण्ड (ड) सँग सम्बन्धित)
निर्माण उद्योग

- (१) सडक, पुल, सुरङ्ग,
- (२) रोपवे, ट्राम, ट्रलि बस, केबुलकार, मोनोरेल र स्लाईडिङ्ग कार,
- (३) औद्योगिक संरचना एवं पूर्वाधार कम्प्लेक्स,
- (४) सभा सम्मेलन केन्द्र,
- (५) ढल तथा ढल निकास,
- (६) खानेपानी आपूर्ति तथा वितरण,
- (७) सिँचाई पूर्वाधार,
- (८) खेलकुद गृह, रङ्गशाला,
- (९) सवारी पार्किङ्ग स्थल, पार्किङ्ग गृह,
- (१०) कार्गो कम्प्लेक्स,
- (११) दूषित पानी प्रशोधन केन्द्र,
- (१२) घर तथा आवास भवन,
- (१३) फिल्म स्टुडियो निर्माण,
- (१४) व्यापारिक कम्प्लेक्स,
- (१५) एकीकृत आवास,
- (१६) स्वीमिङ्ग पुल,
- (१७) क्रसर , ईट्टा र ब्लक उद्योग
- (१८) यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योगहरू ।

अनुसूची-४

(दफा १५ को उपदफा (३) को खण्ड (च) सँग सम्बन्धित)

पर्यटन उद्योग

- (१) पर्यटक आवास, मोटेल, होटेल, रिसोर्ट तथा रेष्टुराँ,
- (२) ट्राभल एजेन्सी, टुर अप्रेटर, हिलिङ्ग सेन्टर, मसाज, स्पा,
- (३) साहसिक पर्यटन: स्किङ्ग, ग्लाइडिङ्ग, वाटर ज्यापिटङ्ग, हट एयर बेलुनिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, प्यारा ग्लाइडिङ्ग, घोडचढी, बन्जी जम्पिङ्ग, गल्फ कोर्स, पोलो, पोनी ट्रेकिङ्ग, पदयात्रा,
- (४) ग्रामीण पर्यटन, होम स्टे तथा पर्यापर्यटन,
- (५) साँस्कृतिक, धार्मिक, सभा सम्मेलन तथा खेलकुद पर्यटन,
- (६) मनोरञ्जन पार्क,
- (७) ट्राभल तथा ट्रेकिङ्ग, पर्यटकीय गाइड,
- (८) यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योगहरू ।

अनुसूची-५

(दफा १५ को उपदफा (३) को खण्ड (छ) सँग सम्बन्धित)

सूचना, प्रसारण तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित उद्योग

खण्ड (क)

सूचना प्रविधि उद्योग

- (१) टेक्नोलोजी पार्क,
- (२) आई.टि. पार्क,
- (३) सफ्टवेयर विकास,
- (४) कम्प्यूटर तथा सम्बन्धित सेवाहरू,
- (५) तथ्याङ्क प्रशोधन,
- (६) साइबर क्याफे,
- (७) डिजिटल म्यापिङ्ग,
- (८) विजिनेस प्रोसेस आउटसोर्सिङ्ग (वि.पि.ओ.),
- (९) यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योगहरू ।

खण्ड (ख)

सूचना, प्रसारण प्रविधिमा आधारित उद्योग

- (१) १०० वाट वा सो सम्मका एफ.एम. रेडियो सेवा,
- (२) रेकडिङ्ग स्टुडियो, प्रसारण स्टुडियो,
- (३) प्रिन्ट मिडिया उद्योग, अडियो भिजुअल सामग्री उत्पादन उद्योग, विज्ञापन निर्माण उद्योग,
- (४) चलचित्र निर्माण वितरण र प्रसारण सम्बन्धी,
- (५) सिनेमा हल,
- (६) केबलमा आधारित टेलिभिजन,
- (७) यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योगहरू ।

अनुसूची-६

(दफा १५ को उपदफा (३) को खण्ड (ज) सँग सम्बन्धित)

सेवामूलक उद्योग

- (१) यान्त्रिक कार्यशाला (वर्कशप),
- (२) छापाखाना तथा छपाई सम्बन्धी सेवा,
- (३) पेशागत अनुसन्धान तथा विकास, व्यवस्थापन, ईन्जिनियरिङ्ग तथा डिजाइन, कानूनी, लेखा, लेखापरीक्षण, शिक्षण प्रशिक्षण शैक्षिक तथा प्राविधिक परामर्श सेवाहरू,
- (४) प्रदर्शनी सेवा,
- (५) सांस्कृतिक तथा मनोरञ्जनात्मक व्यवसाय,
- (६) निर्माण व्यवसाय,
- (७) सार्वजनिक यातायात व्यवसाय,
- (८) फोटोग्राफी,
- (९) अस्पताल,
- (१०) नर्सिङ्ग होम,
- (११) शिक्षण एवं प्रशिक्षण संस्था,
- (१२) पुस्तकालय, अभिलेखालय तथा संग्रहालय सेवा,
- (१३) प्रयोगशाला,
- (१४) खेलकूद सेवा,
- (१५) शीत भण्डार सञ्चालन (गैह्र कृषिजन्य),
- (१६) हाउस वायरिङ्ग इलेक्ट्रीकल फिटिङ्ग र मर्मत,
- (१७) फोहोरमैला संकलन तथा सरसफाई, फोहोरमैला पुनः प्रशोधन,
- (१८) घर जग्गा खरिद गरी भूमि विकास गरी बिक्री गर्ने व्यवसाय,
- (१९) निर्माण सम्बन्धी भारी उपकरण (हेभी इक्वीपमेण्ट) भाडा, मर्मत तथा सञ्चालन,
- (२०) पशु चिकित्सा सेवा,
- (२१) ब्याट्री रिचार्जिङ्ग,
- (२२) स्वास्थ्य परीक्षण (एक्स-रे, सिटी स्क्यान, एम.आर.आइ, अल्ट्रासाउण्ड जस्ता सेवाहरू) तथा स्वास्थ्य परीक्षण प्रयोगशाला,
- (२३) खाद्यान्न कुटानी, पिसानी, पेलानी र प्याकिङ्ग गर्ने कार्य,
- (२४) कपडा तथा धागो रङ्गाई, साइजिङ्ग र कपडा छपाई (कपडा बुन्ने उद्योगले आफ्नो प्रयोजनको लागि गरेकोमा बाहेक),
- (२५) कार्गो व्यवसाय,
- (२६) प्याकेजिङ्ग, रिफिलिङ्ग सेवा (एल.पी.जी. ग्याँस रिफिलिङ्ग र सवारी ग्याँस रिफिलिङ्ग गर्ने स्टेशन समेत),
- (२७) कुरियर सेवा,
- (२८) ड्राइक्लिनिङ्ग व्यवसाय,
- (२९) व्यूटी पार्लर,
- (३०) आन्तरिक सजावट (इण्टेरियर डेकोरेशन),
- (३१) सुरक्षा सेवा प्रदान गर्ने व्यवसाय,
- (३२) प्रकाशन सेवा,
- (३३) विज्ञापन सेवा,

- (३४) विज्ञापन सामग्री तयार गर्ने सेवा,
- (३५) टेलिभिजनबाट प्रसारण गर्न बनाइएका कार्यक्रम र डकुमेन्ट्री टेलीफिल्म उत्पादन तथा प्रसारण,
- (३६) स्वाइल टेष्टिङ्ग सेवा,
- (३७) स्वास्थ्य (हेल्थ) क्लब,
- (३८) पानी ढुवानी तथा वितरण सेवा,
- (३९) जुलोजिकल पार्क सञ्चालन,
- (४०) जियोलोजिकल पार्क सञ्चालन,
- (४१) व्यवसाय संवर्धन सेवा (विजिनेस इन्क्यूबेसन सर्भिस),
- (४२) व्यापारिक कम्प्लेक्स सञ्चालन,
- (४३) वायोटेक पार्क,
- (४४) सिनेमा हल,
- (४५) मल्टिप्लेक्स थियटर,
- (४६) सिलाई बुनाई,
- (४७) ढुवानी सेवा,
- (४८) नक्शा डिजाइन सम्बन्धी सेवा,
- (४९) अनुसन्धान तथा विकास सेवा,
- (५०) यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योगहरु ।

अनुसूची-७
(दफा १७ सँग सम्बन्धित)
प्रादेशिक प्राथमिकता प्राप्त उद्योग

- (१) ऊर्जामूलक उद्योगहरू,
- (२) होटल तथा रेष्टुरेण्ट,
- (३) पूर्वाधारसहितको साहसिक पर्यटन, ग्रामीण पर्यटन, पर्यापर्यटन, गल्फ कोर्स, पोलो, पोनी ट्रेकिङ, पदयात्रा पर्यटन, वाटर स्पोर्ट्स, सभा सम्मेलन पर्यटन, खेलकुद पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, सांस्कृतिक पर्यटन, मनोरञ्जन पार्क निर्माण तथा सञ्चालन, वन्यजन्तु आरक्षण,
- (४) कृषि तथा वन पैदावारमा आधारित उद्योग,
- (५) निर्यातमूलक उद्योग,
- (६) निर्माण उद्योग,
- (७) खनिज तथा खानीमा आधारित उद्योग, प्राकृतिक ग्यास तथा इन्धन अन्वेषण तथा उत्पादन गर्ने उद्योग,
- (८) स्वदेशी चुनढुङ्गा प्रयोग गरी क्लिङ्गर तथा सिमेन्ट उत्पादन गर्ने उद्योग, पल्प तथा कागज, चिनी, रासायनिक मल (मिश्रणबाहेक), प्राङ्गारिक मल, धूलो दुध, औषधि उत्पादन, फोहोरमैला तथा खेर गएको वस्तुको प्रशोधन, इन्धन बचत गर्ने उपकरण उत्पादन गर्ने उद्योग, प्रदूषण कम गर्ने उपकरण उत्पादन गर्ने उद्योग र अपाङ्गहरूले प्रयोग गर्ने साधन तथा उपकरण उत्पादन गर्ने उद्योग, कृषि यन्त्र उपकरण तथा औद्योगिक मेसिनरी बनाउने उद्योग, विद्युतबाट चल्ने सवारी साधनहरू उत्पादन गर्ने उद्योग,
- (९) दुर्गम तथा अविकसित क्षेत्रमा स्थापना हुने अस्पताल, नर्सिङ होम, पशु अस्पताल एवं चिकित्सालय, स्वास्थ्य परीक्षण सेवा, स्वास्थ्य प्रयोगशाला, जैविक अनुसन्धानशाला र शिक्षण एवं प्रशिक्षण संस्थाहरू ।